

งานวิจัยและคำราที่เกี่ยวกับเรื่อง "การสอนทักษะการใช้คำสัญลักษณ์ในการเขียนความเรียง" โดยตรงนั้น ยังไม่มีผู้ใดค้นคว้าวิจัยไว้ มีแต่งานวิจัยและคำราที่เกี่ยวกับเพียงบางส่วน หรือเกี่ยวข้องโดยทางอ้อม มีทั้งคำราภาษาไทยและต่างประเทศ ดังจะแยกกล่าวเป็นเรื่อง ๆ ดังต่อไปนี้

ความหมายของสัญลักษณ์

The World Book Encyclopedia¹ ให้ความหมายว่า "สัญลักษณ์คือเครื่องหมายแทนการกระทำหรือความคิดอย่างหนึ่ง คำทุกคำเป็นสัญลักษณ์ คำพูดเป็นสัญลักษณ์ของการกระทำและความคิด ตัวอักษรเป็นสัญลักษณ์ของเสียงที่แน่นอน ตัวอักษรเหล่านี้รวมเป็นแบบของคำในรูปของการเขียน อันเป็นสัญลักษณ์แทนคำพูด สัญลักษณ์ที่เราคุ้นเคยมากที่สุดได้แก่ ธงชาติ ธงชาติมีความหมายสำหรับทุกคนว่า "ประเทศของเรา" เครื่องแบบทหารเป็นสัญลักษณ์ แสดงให้เห็นว่าเป็นทหารในสังกัดใด ยศอะไร มีหน้าที่ทำอะไร สัตว์ต่าง ๆ และสีต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์ที่ไขกันเกือบทั่วโลก สีคำ แทนความทุกข์ ความเศร้าโศก ในหมู่ชาวอเมริกันและยุโรป สีขาว แทนความบริสุทธิ์และไร้อะไรเลย แต่ในบางประเทศสีขาวเป็นสัญลักษณ์ของการไว้ทุกข์ สีน้ำเงิน เป็นสัญลักษณ์ของความซื่อสัตย์ สีม่วง เป็นสัญลักษณ์ของความจงรักภักดี สีโต เป็นสัญลักษณ์ของความกล้าหาญ ลูกแกะ เป็นสัญลักษณ์ของความสุภาพ นกเขากับกิ่งมะกอก เป็นสัญลักษณ์ของสันติภาพ กระจกโหลกสีพระ และกระดูกไขว้เป็นสัญลักษณ์ของความตาย"

¹"Symbol," The World Book Encyclopedia, XVII (1971), 185-6.

คำรกรการเขียนหลายเล่มได้ให้ความหมายของสัญลักษณ์ไว้ใกล้เคียงกัน เช่น
Advanced Composition² ได้ให้ความหมายของสัญลักษณ์ไว้ว่า

"สัญลักษณ์คือสิ่งหรือการกระทำ ซึ่งทำหน้าที่แทนสิ่งอื่น คือสิ่งที่เป็นรูปธรรมมาแทนนามธรรม ไ้แก่ เครื่องหมายต่าง ๆ ทางวิชาเคมีและคณิตศาสตร์ ส่วนทางกานคิดปะและวรรณคดี มีตัวอย่างเช่น สีขาว เป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ ไร้เคียงสา แมงป่อง เป็นสัญลักษณ์ของความชั่วร้าย ตัวชานาน เป็นสัญลักษณ์ของเครื่องย้วยวนหลอกหลอน สิงโต เป็นสัญลักษณ์ของความเข้มแข็ง"

เจน เวลล์บอร์น³ (Jane Wellborn) ได้ให้ความหมายของสัญลักษณ์ไว้ พอสรุปได้ว่า สัญลักษณ์ถ้าแปลความตามรูปศัพท์แล้วหมายถึง "การรวมเข้าด้วยกัน" (to throw together) นับเป็นการประหยัคถอยคำ กล่าวคือพุกแล้วมีความหมายหลายอย่าง อย่างน้อยที่สุด เราสามารถกล่าวถึงสองสิ่งได้ในเวลาเดียวกัน นี่เป็นความหมายในวงแคบ ถ้าจะขยายความให้กว้างขวางออกไปจะพบว่า นักจิตวิทยา นักมานุษยวิทยา และนักวิจารณ์วรรณคดี จะตีความคำว่าสัญลักษณ์ในแง่การเปรียบเทียบ โดยนัยหรือเรียกว่าอุปลักษณ์ (metaphor) กับการเปรียบเทียบแบบนามนัย (metonymy) ควบ ลักษณะทั้ง 2 ประการนี้คือส่วนหนึ่งของภาพพจน์ (figure of speech) นั้นเอง

ชาร์ลส์ มอร์ริส⁴ (Charles Morris) ได้ให้ความหมายของสัญลักษณ์ไว้ว่า

"... a symbol is a sign produced by its interpreter which acts as a substitute for some other sign with which it is synonymous ; all signs not symbols are signals"

² John E. Warriner, Richards M. Ludwig and Francis X. Connolly, Advanced Composition, (New York : Harcourt, Brace & World, Inc., 1961. p. 527.

³ Jane Wellborn, "Teaching Symbolism," Improving College and University Teaching, XX III (No 2 ; Spring, 1975) p. 89.

⁴ Charles Morris. Signs Language and Behavior, (New York : George Braziller Inc., 1955), p. 25.

นอกจากนี้แล้ว ชาร์ลส์ มอร์ริส⁵ (Charles Morris) ยังได้อ้างถึงข้อสังเกตของ โรเบิร์ต เอ็ม. เฮอร์คส์ (Robert M. Yerkes) เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่าง สัญญาณ (Sign) และสัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งมีส่วนช่วยให้เข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ได้ชัดเจนขึ้น ข้อสังเกตนั้นสรุปได้ว่า

สัญญาณ (Sign) คือเครื่องหมายที่แสดงความหมายสมบูรณ์ในตัวเอง ผู้มีประสบการณ์หรือรู้จักสิ่งนั้นมองเห็นแล้ว จะเข้าใจความหมายได้ทันที ไม่ต้องอาศัยบริบท ความหมายไม่เปลี่ยนไปตามบริบท และไม่มี ความหมายลึกซึ้งอย่างสัญลักษณ์

สัญลักษณ์ คือสิ่งที่เป็นรูปธรรม ทำหน้าที่แทนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความหมายได้หลายอย่าง ความหมายนั้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามบริบท

ในบางกรณีถ้าหากว่าสัญญาณเกิดมีความหมายลึกซึ้งกว่าธรรมดา ก็จัดว่าสัญญาณนั้นเป็นสัญลักษณ์ได้ด้วย ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าในบางครั้งสัญญาณและสัญลักษณ์อาจจะเป็นสิ่งเดียวกันได้

คำภาษาไทยที่กล่าวถึงเรื่องความหมายของสัญลักษณ์ยังมีน้อยมาก เท่าที่รวบรวมมาได้มีดังนี้คือ ประสิทธิ์ กาพย์กลอน⁶ ได้ให้ความหมายของสัญลักษณ์ว่า

"... สัญลักษณ์ (Symbol) คือเครื่องหมายแสดงภาพแห่งความรู้สึกลึกซึ้ง ไม่ใช่เป็นฉายาลักษณ์หรือรูปถ่าย ซึ่งเป็นการถ่ายภาพโดยตรง พรรณคดีเป็นการฉายภาพโดยทางอ้อม คือผู้ประพันธ์มีความรู้สึกอย่างใดแล้ว จะต้องตั้งขึ้นเป็นภาพด้วยจินตนาการของตนเสียก่อน แล้วฉายภาพนั้นออกมาเป็นถ้อยคำ อันเป็นกระเจกเงาฉายภาพนั้นเข้าไปในจิตใจของผู้อ่านอีกชั้นหนึ่ง..."

ผู้เขียนคนเดียวกันนี้กล่าวต่อไปอีกว่า สัญลักษณ์ในภาษากวี อาจเทียบได้กับสัญลักษณ์ของศิลปะแขนงอื่น ๆ เช่น ในทางจิตรกรรมใช้สีเป็นสัญลักษณ์ต่าง ๆ กัน เช่น สีเขียว เป็นสัญลักษณ์แทน ความสดชื่น กระชุ่มกระชวย ความเบิกบาน สีแดง เป็นสัญลักษณ์แทนเลือด อารมณ์เกรงเกรียงและความกล้าหาญ สีดำ เป็นสัญลักษณ์แทน ความ

⁵Ibid p. 177.

⁶ประสิทธิ์ กาพย์กลอน, ภาษากวี. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2518).

อับเฉา ทนุ ลีเหลื่อง เป็นสัญลักษณ์แทนความกระปรี้กระเปร่า จิ๋ว ทุงนา และ ลีขาว เป็นสัญลักษณ์แทนความบริสุทธิ์ เป็นต้น

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ⁷ ได้ให้ความหมายของสัญลักษณ์โดยการเปรียบเทียบว่า

"สัญลักษณ์ กับอุปมา ไม่เหมือนกันทีเดียว แต่จะสลับสับกันบ่อย ๆ เช่น ในเมื่อพระจันทร์เป็นสัญลักษณ์แห่งความงาม กวีก็จะใช้พระจันทร์เป็นเครื่องเทียบกันหญิง"

การสอนสัญลักษณ์

เรื่องการสอนสัญลักษณ์นั้น มีกล่าวไว้น้อยมากและที่กล่าวไว้มักจะเป็นบทความในวารสาร หรือสอศแทรกอยู่ในตำราว่าด้วยการอ่านและวรรณคดีเป็นส่วนใหญ่ เนื้อหาจึงหนักไปทางคำานการตีความสัญลักษณ์ในวรรณคดี เช่น เจน เวลล์บอร์น⁸ (Jane Wellborn) ได้เขียนบทความเรื่อง "Teaching Symbolism" พอสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับการสอนได้ดังนี้

ก่อนลงมือสอนการตีความสัญลักษณ์ในวรรณคดีนั้น ครูต้องให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสัญลักษณ์โดยทั่วไปเสียก่อน เช่นให้นักเรียนทราบความหมายของสัญลักษณ์ตามรูปศัพท์และความหมายในวงกว้าง จากนั้นครูจึงให้ตัวอย่างสัญลักษณ์ และแนะวิธีสังเกตลักษณะธรรมชาติของสัญลักษณ์ด้วยการตั้งคำถาม โดยครูช่วยสรุปให้เห็นว่าการตีความสัญลักษณ์เราพิจารณาจากลักษณะธรรมชาติของสิ่งนั้น และบริบทเป็นสำคัญ เมื่อครูได้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกตีความสัญลักษณ์จากตัวอย่างมากพอแล้ว ครูจึงเริ่มสอนวรรณคดีโดยแนะนำให้นักเรียนตีความสัญลักษณ์ในวรรณคดี โดยอาศัยหลักเบื้องต้นดังกล่าว นักเรียนจึงตีความสัญลักษณ์เองได้

⁷ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, วิเคราะห์วรรณคดีไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2507) หน้า 106.

⁸Jane Wellborn. Ibid, pp. 89-92.

คำภาษาไทยที่กล่าวถึงเรื่องการสอนสัญลักษณ์โดยตรงยังไม่มี ที่พอมืออยู่บ้าง ก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับการสอนวรรณคดีเช่นเดียวกัน มีส่วนที่กล่าวหาพิงถึงการสอนสัญลักษณ์ เพียงเล็กน้อย คือกล่าวว่

"วิธีสอนที่ใช้ในปัจจุบัน ไม่ทำให้หวังได้เลยว่ามรดกวรรณกรรมจะตกทอดสืบต่อไป ถึงคนรุ่นหลังได้ ไ้กล่าวแล้วว่า ความรักเกี่ยวเนื่องกันไม่ได้ ต้องให้เกิดจากน้ำใสใจจริง การที่จะให้เกิดน้ำใจรักวรรณคดีนั้น ต้องอาศัยกลวิธีแบบเนียน เมื่อใดควรให้อ่านแต่เพียง ๗ เป็น เมื่อใดควรล่อให้วิพากษ์วิจารณ์ เมื่อใดควรชี้แจงว่า สิ่งใดเป็นสิ่งสมมุติ ไม่ใช่ หนักเอาเป็นความจริง สิ่งใดเป็นสัญลักษณ์ และเป็นสัญลักษณ์ของอะไร อย่างไร การ ให้เข้าใจศัพท์นั้นจำเป็น แต่ต้องให้เข้าใจด้วยความสบายใจ เพื่อจะได้เข้าถึงลักษณะสำคัญของวรรณคดีให้เร็วที่สุด ที่วัยและสมรรถภาพจะเข้าถึงได้"⁹

แนวคิดเกี่ยวกับสัญลักษณ์

เจน เวลล์บอร์น¹⁰ (Jane Wellborn) ได้กล่าวถึงลักษณะของสัญลักษณ์ไว้ ว่า "Defying reason, symbols demand that we mix thought and feeling, evaluate by association, and found cause with effect or part with whole."

เหตุผลที่ต้องใช้สัญลักษณ์ก็เพื่อ รวบรวมความคิดและความรู้สึกเข้าด้วยกัน นำไป เชื่อมโยงกับสิ่งอื่น ๆ โดยจะเกี่ยวข้องเพียงบางส่วนหรือทั้งหมด

อีกตอนหนึ่งจากบทความเรื่อง Teaching Symbolism เช่นกันกล่าวว่า

"a symbol is always either a metaphor or metonymy of

⁹ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, "หัวเลี้ยววรรณคดีไทย," วรรณไวทยาการ. (โครงการตำรา สมาคมสังคมนศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2514). หน้า 154.

¹⁰Jane Wellborn. *ibid*, p. 89.

what it stands for" ¹¹

สัญลักษณ์เป็นการ เปรียบเทียบทั้งแบบอุปมา (metaphor) กล่าวคือ ถ้าจะเปรียบกับสิ่งใด ก็จะนำลักษณะเด่นของสิ่งนั้นมากล่าวทันที หรือนำชื่อสิ่งนั้นมากล่าว และแบบนามนัย (metonymy) คือการ เปรียบเทียบโดยการใช้ส่วนหนึ่งแทนทั้งหมด หมายความว่านำเอาคุณสมบัติเด่น ๆ ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากล่าวแทนการเอ่ยชื่อสิ่งนั้น

วิลเลียม ดี. เบเกอร์¹² (William D. Baker) กล่าวว่า "เราใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ แทนความหมายเมื่อเราพูด เช่น เราพูดว่าชายคนหนึ่งคือหิน ก็จะสื่อความหมายว่า เขาเป็นคนมั่นคง แข็ง เคลื่อนไหวยาก คุยยาก (เข้าใจยาก) คำว่าหิน นำไปสู่ความคิดเหล่านี้ได้เร็วกว่าการอธิบายเปรียบเทียบตามลำดับ

ส่วนคำร่ำในภาษาไทย มีผู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสัญลักษณ์ไว้ดังนี้คือ

สิทธา พิณจุฑากล¹³ กล่าวว่า "กวีสมัยใหม่นิยมการ เปรียบเทียบโดยใช้สัญลักษณ์ (symbols) เพื่อแสดงภาพในใจ ทั้งนี้ภาพในใจหรือ Imagery ของกวีจะต้องเป็นภาพที่ชัดเจนแน่นอนและแจ่มใสนิ่งของตัวกวีเองเสียก่อน แล้วสัญลักษณ์ที่นำมาใช้จึงจะฉายสะท้อนภาพออกมายังผู้อ่านได้ สัญลักษณ์ของกวีที่ผู้อ่านไม่ว่าจะเป็นผู้อ่านที่ชำนาญเพียงใดก็ตามพากันกล่าวว่า "ไม่เห็นภาพ" นั้น ย่อมหมายความว่า ภาพในใจของกวีนั้นพร่ามัว ซึ่งยังไม่แน่ชัดว่าเป็นภาพอะไร บางครั้งกวีก็นำความยุ่งยากมาสู่ตัวเองและผู้อ่าน โดยใช้สิ่งที่เข้าใจยากเป็นสัญลักษณ์ เหมือนนำ "น้ำเห็บมาล้างสิ่งเน่า โฉนดยุค" นั้นเอง เป็นการทวีความเข้าใจยากให้ยากยิ่งขึ้น หากเกิดผลคือคุณค่าของมหร่ายกรองนั้น แต่ประการใดไม่"

¹¹ loc. cit.

¹² William D. Baker, Reading and Writing Skills. (3 rd. ed. New York : Mc Graw-Hill Book Company, 1971), p.257-8.

¹³ สิทธา พิณจุฑากล, และประทีป วาทิกทินกร, ร้อยกรอง. (ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ด, 2518) หน้า 14.

สัญลักษณ์ที่ใช้ในบทกวีไทยทั่ว ๆ ไป ไข้ซ่า ๆ กันเป็นเวลานาน ตั้งแต่สมัยศรีอยุธยาตอนกลางเรื่อยมา แม้กระทั่งทุกวันนี้ก็ไม่เปลี่ยนแปลง¹⁴

ตัวอย่างสัญลักษณ์ที่ว่าไข้ซ่า ๆ กันอยู่นั้นได้แก่ แสงจันทร์ หมายถึงความนวลเนียน เช่น เปรียบนวลจันทร์กับผิวหน้าของนาง และมักใช้เวลาเคื่อนหงาย เป็นเวลาเช้าความอาวรณ์ถึงคนรัก คอกบัว หมายถึงความงามของใส มักใช้เปรียบกับหญิงงาม เช่น งามดั่งโกสุมประทุมมาลัย บานอยู่ในห้องสระศรี และใช้คอกบัวเป็นเครื่องหมายถึงทรวงอกของผู้หญิง แก้ว หมายถึง ความดี ความงาม ความวิเศษ ความวิศิษฏ์ ทอง หมายถึง ความเรืองรอง บุคคล มีค่า พระจันทร์ เป็นตัวแทนของความเป็นธรรม พระจันทร์จะคอยช่วยเหลือหนุนบำรุง ยักษ์หรืออสูร เป็นตัวแทนของคนพาลนานครั้งจึงมียักษ์ฆ่าเพ็ญศีล รักษาธรรม หงส์ คนมีสกุลสูง กา คนสกุลต่ำ

สิทธา พิณีภูวคัล¹⁵ กล่าวว่า "นวนิยายและวรรณกรรมในลัทธิสัจนิยม ธรรมชาตินิยม และสัญลักษณ์นิยม เริ่มมีอิทธิพลในวงการเขียนของไทยตั้งแต่ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันเป็นระยะเวลาที่นวนิยายและเรื่องสั้นถือกำเนิดในวงวรรณกรรมไทย"

สไตลการเขียนของนักสัญลักษณ์นิยมคือ เขาจะพยายามค้นหาความรู้สึกที่อ่อนไหวให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะละเอียดพิศดารได้ เป็นความรู้สึกที่ต้องสัมผัสด้วยความรู้สึกที่มากมายและละเอียดเท่าเทียมกัน ถึงแม้จะบรรยายความจริงควยสิ่งที่มีรูปลักษณ์ ก็เป็นรูปลักษณ์ภายใน ซึ่งเป็นความจริงในความรู้สึกของผู้ประคิษฐ์สรสร้างงานนั้น เหมาะที่จะใช้กับบทประพันธ์ เพราะเข้ากันได้ก็กวางนวนิยายร้อยแก้ว¹⁶

¹⁴ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, วิเคราะห์วรรณคดี. หน้า 105.

¹⁵สิทธา พิณีภูวคัล, วรรณคดีเปรียบเทียบ. (คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2517) หน้า 159-160.

¹⁶เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

สำหรับเรื่องความวิปริตทางใจนั้น ฟรอยด์ (Freud) เป็นผู้เปิดทางขึ้นก่อนโดยใช้ symbol หรือสัญลักษณ์ในตอนแรก ๆ ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อนักเขียนอื่น ๆ โดยเฉพาะความวิปริตทางอารมณ์ รวมทั้งความวิตกกังวลในทางที่ผิดอื่น ๆ ด้วย¹⁷

ประสิทธิ์ กาศย์กลอน¹⁸ ใ้กล่าวถึงที่มาของสัญลักษณ์ ซึ่งสรุปมาได้ดังนี้

เนื่องจากภาษาแต่ละภาษามีจำนวนจำกัด ภาษาในวรรณคดีจึงต้องเป็นสัญลักษณ์ และวรรณคดีจึงเป็นศิลปะในการใช้เครื่องมืออันจำกัด ซึ่งไ้แก่ถ้อยคำเป็นสัญลักษณ์ แสดงความรู้สึกนึกคิดอันไม่มีขีดจำกัด ดังนั้นเมื่อวีแสดงความเป็นใจออกมาบางเรื่อง เช่น กล่าวถึงบทศกุงการ หรือ บทอัศจรรย์ จึงเลี่ยงการใช้ภาษาอย่างตรงไปตรงมา ออกเป็นรูปสัญลักษณ์แทน เพื่อให้มองเห็นภาพ และภาพที่มองเห็นนั้นจะไม่เหมือนถ้อยคำจริงออกมา แต่เป็นภาพขึ้นอีกอย่างหนึ่ง เป็นการเปรียบเทียบที่สร้างขึ้นเอง ศาสตราจารย์ พระยาอนุমানราชชนเรียกความนึกนี้ว่า ความนึกสร้างสรรค์ (creative imagination) ไม่ใช่ความนึกชนิดแปลความหมาย ฉะนั้นการที่วีกล่าวเป็นสัญลักษณ์ จึงมีความหมายไม่ตรงตามพจนานุกรม อย่างที่เรียกกันว่าความหมายตามอรรถ (denotation) แต่มีความหมายเชิงแนะภาพหรือความหมายโดยนัย (conotation)

ชลธิรา กลั้คอยู่¹⁹ ใ้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสัญลักษณ์ในวรรณคดีเรื่อง พระลอตอนหนึ่งว่า

"คนไทยแต่โบราณตระหนักว่า ความสัมพันธ์ทางเพศก่อให้เกิดปัญหามากมาย จึงใ้พยายามตั้งเกณฑ์วินิจฉัยปัญหาไว้ตามที่เห็นควร เช่น กำหนดโทษทางใจว่า ใครทำผิดเรื่องเพศต้องตกนรก หรือต้องกลายเป็นเปรต เป็นต้น เราไม่น่าจะคิดว่าเป็นเรื่องงมงาย

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 155.

¹⁸ ประสิทธิ์ กาศย์กลอน, เรื่องเดิม, หน้า 18.

¹⁹ ชลธิรา กลั้คอยู่, วรรณคดีของปวงชน, (ฝ่ายวิชาการ องค์การบริหาร สโมสรนิสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 21.

เพราะแท้จริงเป็นการสร้างสัญลักษณ์ขึ้นมาใช้ประโยชน์ เพื่อคงฐานะสังคมมิให้เค็ดร่อน
จนวาย"

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสัญลักษณ์อีกตอน
หนึ่งว่า

บรรณคดีย่อมแสดงความจริงของชีวิตค่านิก้านหนึ่ง แม้การแสดงความคิดเป็น
นิมิต ซึ่งเกินความจริงหรือขัดต่อความจริง ก็แสดงเพื่อให้ผู้อ่านรู้ความจริงนั่นเอง ตัวอย่าง
การที่ผู้แต่งรวมเกียรติ ให้ทศกัณฐ์มีสียเสียด เพื่อแสดงความจริงว่า คนเรานั้นโง่โง่โง่
หลงโง่โง่ โกรธโง่โง่ของคนธรรมดาได้ หรือถ้าหากเป็นพระนารายณ์ มีสี่กร ก็อาจ
หมายความว่าความสามารถสองเท้าของเทวดาอื่น ๆ ก็ได้ ได้เคยกล่าวถึงสัญลักษณ์แล้ว
กว่าจะเข้าใจรูปธรรมเป็นเครื่องสื่อความหมายของนามธรรมก็ได้"²⁰

ในการวิจารณ์บรรณคดี ชาวตะวันตกจะเพ่งเล็งศึกษาสัญลักษณ์กันมาก พยายาม
ให้เข้าถึงสัญลักษณ์ที่กวีหรือนักเขียนบางคน นำมาใช้เป็นเครื่องหมายแทนนามธรรมหรือ
แทนสิ่งที่เป็นรูปธรรมที่มีความใหญ่ ความกว้าง มีผลกระทบกระเทือนถึงคนจำนวนมาก
เช่น ระบบการเมือง อำนาจของพ่อค้าหรือของทหาร ในวรรณคดีไทย กวีได้ใช้สัญลักษณ์
ในทำนองเดียวกันนี้ แต่เรายังไม่เคยศึกษาให้แลเห็นร่วมกันในหมู่นักวิจารณ์ เพราะ
คนไทยยังไม่นิยมการถกเถียงกัน ไม่ว่าในเรื่องใด ความเห็นของคนไทย จึงมักเป็นความ
เห็นเฉพาะบุคคล²¹

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสัญลักษณ์ในปัจจุบัน
ว่า

²⁰ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, วิเคราะห์วรรณคดี, หน้า 38.

²¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 106-107.

"ในปัจจุบันนี้มีกรวีใหม่ ๆ เกิดขึ้น มีสัญลักษณ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้นมาก แต่ในตอนกลางสมัยรัตนโกสินทร์ ไม่เคยเห็นว่ามียะไรแปลกใหม่สัก" ²²

ตัวอย่างงานเขียนที่ใช้สัญลักษณ์

วรรณกรรมปัจจุบันที่เขียนโดยใช้สัญลักษณ์มีมากมาย ถึงจะคัดเลือกมาเป็นตัวอย่างตามความเหมาะสมดังต่อไปนี้

งานเขียนชิ้นแรกคือบทกลอน "เฉลิมพระเกียรติ" ²³

เฉลิมพระเกียรติ

ดวงดาวหนึ่งซึ่งกระจ่างอยู่กลางฟ้า
 จุติมาประดับใจไทยทั้งดวง
 เป็นดวงแก้วคู่เมืองงามเรืองรอง
 เป็นโพธิ์ทองปกเกล้าของชาวไทย
 พระองค์คือดวงมณีของชีวิต
 เป็นเข็มทิศชี้ทางสว่างไสว
 เป็นโคมทองส่องสว่างอยู่กลางใจ
 เป็นผู้ให้ควมมันัสเปี่ยมศรัทธา

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 108.

²³ บทกลอนชิ้นนี้ได้รับรางวัลชนะเลิศ ในการประกวดกลอนเฉลิมพระเกียรติซึ่งชมรมวิจารณ์ศิลป์สยาม สมาคมดนตรี และทีวีสีช่อง 5 เป็นผู้จัดประกวด และนำมาให้ เอื้อสุนทรสมาน ใส่นำนองเป็นเพลงเฉลิมพระเกียรติ บรรเลงในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2518 เป็นรายการสุดท้ายทางทีวีสีช่อง 5

ประกายเพชรว่าใสหาใดเปรียบ
 ยังไม่เทียบน้ำพระทัยดวงใสกว่า
 เนื้อห้วงแห่งชลาลัยใหญ่กว่าฟ้า
 คือบุญญาที่เป็นเอกอเนกอนันต์

พระขวัญเอยขวัญเกล้าชาวสยาม
 ชาติถึงความร่มเย็นเป็นสุขสันต์
 ค่ายร่มบุญบารมีคุ้มชีวัน
 ราษฏรพร้อมกันเทิดทูนไว้คู่ไทยเอย

อรอนงค์ ศรีนันทรวงศ์

งานเขียนอีกชิ้นหนึ่งชื่อ "กระท่อมไม้สัก"²⁴ มีลักษณะเป็นกลอนเปล่า ซึ่งเต็มไปด้วย
 ค่ายสัตยุดลัดขันธ์แต่งคือ ภัทที เขียนไว้ดังนี้

กระท่อมไม้สัก

"๓ กระท่อมไม้สักสีน้ำผึ้ง
 กลางเนินหญ้าสีเขียว
 บนยอดเขาสีเทาอันเย็นเยียบ
 ริมชายฟ้าสีม่วง
 ที่ซึ่งนกนางเขนสีคำและนกพิราบสีขาวร่วมร้องเพลงประสานอยู่เหนือหลังคา
 เราจะพบกันที่นั่น"

---

²⁴ เอกสารประกอบการเรียนวิชา "Advanced Expository Writing,"
 ประจำภาคคน ปีการศึกษา 2518.

ฉันบอกเธอขณะที่ช่วงไหล่แบบบางของเธอถูกฉันห่อหุ้มไว้ในอ้อมแขน
 "เส้นทางสายยาวซึ่งรายโรยด้วยจอยแหลมของสะเก็ดหินและหนามไหนด
 ซึ่งตีบตันด้วยอนุเสีค่าของราตรี
 ซึ่งโอบอุ้มด้วยอุ้งมือหยาบกร้านของลมหนาว
 ฉันจะไปถึงที่นั่น ใค้อ ย่างไรกัน"
 จุกกลางแกลงถูกแค้นอยู่ในดวงตาสีน้ำตาลสกลไสของเธอ
 "ในเช้าของวันหนึ่งอันสกลไส
 หรือในกลางคืนอันเงียบสงบ
 ซึ่งเป็นวันหนึ่ง ของ ช่วงชีวิตอันแสนสั้นหรือยาวนาน
 เพื่อพาชีวิตอันนี้มาสู่เทือกพีทอสทอง
 จะโอบยืมมาทางลำแสงอรุณ
 หรือทางแสงนวลของประกายพริกเที่ยงคืน
 เพื่อติดปีกสี่ขาวเบาบางให้เธอ
 สำหรับโอบยืมไปสู่กระท่อมไม้สัก"
 ฉันบอก, ขณะที่ศีรษะเล็กเล็กของเธอเนิบลงพิงพิงไหล่ของฉัน
 "กับดวงตาซึ่งอาจถูกบดบังด้วยเงาความทุกข์
 กับหัวใจซึ่งแห้งโหยและไร้แรงขับ
 ฉันคงไปถึงที่นั่นสายเกินกาล
 และประตูกระท่อมคงปิดสนิท"
 เธอหุบเปลือกตาลงและฉันไม่เห็นดวงตาเล็กเล็กสองดวงนั้นอีกต่อไป
 "นกกลางเขนสีค่าและนกพิราบสีขาวยนหลังคา
 ซึ่งมีความคั่นเป็นนิรันดร์
 จะร้องเพลงปลุกชายชราดมสีขาว
 ซึ่งมีหน้าที่เป็นนิรันดร์
 เขาจะเปิดประตูให้เธอ
 และคารวะเธอด้วยชื่อชื่อนกคืนรวบริน"

ฉันบอก, ขณะเธอจุดขี้มสว่างไสวส่องจุกให้กับโลกทั้งหมค

"และที่นั่นคงหนาวเกินกว่าฉันจะทานทน

หากฉันไม่มีเสื้อหนาวสีแสดขบขุยอันอบอุ่น"

เธอกล่าวขณะที่ปากดุมดมเปลวไสวเหมือนปีกผีเสื้อ ในแววตาคือแววหนาวสะท้าน

ฉันแตะมือลงกับไหล่เด็กเล็กสองข้างบอกให้เธอตั้งใจฟัง

"นางฟ้าองค์เล็กของฉัน

ที่นั่นไม่มีละอองหมอกสีน้ำเงินและสีทองอันเหม็นหนาว

ไม่มีกัลลวดแห่ง จ า ร ี ต อ น แ ห่ ง แ ฉ่ ง

ปราศจากปราการแห่ง ป ร ะ เเพ ณี อ น สู่ ง ชั น แ ละ ไร ้ ชี วิ ต ชี ว า

ไว้กรอบชายแห่ง ว ร ุ ฒ ะ อ น คั บ แ ค บ แ ละ อี ก อี ก

ที่ซึ่งจะมีแต่ ค ว า ม เ ส ม อ ภ า ค เป็นความอบอุ่นที่พอเพียง"

ณ กระตอมไม้สักสีน้ำขี้

กลางเนินหญ้าสีเขียว

บนยอดเขาสี่เทาอันเย็นเยียบ

ริมชายฟ้าสีม่วง

ที่ซึ่งนกกางเขนสีดำและนกพิราบสีขาวร่วมร้องเพลงประสานกันอยู่เหนือหลังคา

เราจะพบกันที่นั่น

ณ กระตอมไม้สักสีน้ำขี้ แ ห่ ง ค ว า ม ห ลั บ ไ ห ล ไป ถึง นิ ร ัน ค ร ์

แ ห่ ง ค ว า ม ห ลั บ ไ ห ล ไป ถึง นิ ร ัน ค ร ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภักดิ์

งานเขียนที่น่าสนใจอีกชิ้นหนึ่งจากหนังสือชื่อ "ความกึกกือชาว" ของ ไพบูลย์
วงศ์เทศ²⁵ เขียนไว้ดังนี้

อาศิรพาทจากหัวใจไพร่ผู้น้อย
บรรจงร้อยเชลงลักษณะเรียงอักษร
มิใช่อาศิรหมายถวายเป็นพร
หากกราบกลอนกลหมายถวายเป็นฎีกา
ตามกลางทรยุคทุกทุกสิ่ง
มีอาจปฏิเสศความจริง พระเจ้าชา
ยิ่งรำลึกในพระองค์ยิ่งสงกา
โอ้พระจอมฟ้าจอมราชา
แผ่นดินทุกวันนี้เป็นสี่ทิศ
วิภโยคโรครานทุกฐานที่
เสนาบดีขี้ขี้ไม่ไกร่ดี
ต่างที่ต่างหมางต่างต่างกัน
หวนนึกศึกประชิตทิศสยาม
ใจระแวงไหวหวัมฉวาหวัน
ปลาใหญ่กับปลาเล็กปัจจุบัน
ปลาเล็กจะถึงอันตรายตาย
แผ่นดินอาจไม่แยกแแตกกระแแห่ง
แต่แผ่นดินอาจแผ่นดินแคงเสียโดยง่าย
อนึ่งเล่าเจ้าโทโสกลโลบาย
วิเทโสก็จะสายเมื่อปลายทาง

²⁵ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, วิเคราะห์สุวรรณคดี. หน้า 179-180.
อ้างถึง ไพบูลย์ วงศ์เทศ, ความกึกกือชาว.

บ้านเมืองมิไ้ไ้ซึ่งความสุข
 ทว่า—เชคความทุกซันกว้างขวาง
 ทาสพระองค์ทรงปลดไม่หมดบาง
 ท่านขุนพลเป็นทาสทางแนวความคิด
 ไม่กล้าเดินตามทางความคิดเห็น
 เห็นสิ่งใดกลายเป็นเห็นสิ่งผิด
 มิตร เดินทางกลางป่าสุยาพิษ
 ขุนพล เดินตามมิตร—อนิจจา
 ปลาใหญ่สมัยก่อนถึงดอนทัพ
 เหลี่ยมปลาเล็กถูกรับรู้ที่ท่า
 ทุกวันนี้ปลาไทยมีไซปลา
 อนาคตอดเวทนา — อาลัย
 ข้าพระพุทธรเจ้าชาวกรุงชาวทุ่งกว้าง
 ชาวกรุงคอยคินกระค่างแอมร้องไห้
 ยี่สิบสามคุดา น้ำคาไทย
 รินไหลชะโลมพื้นบึงพิน

ควยเกล้าควยกระหม่อมขอเดชะ

จ้าง แซ่ตั้ง²⁶ ไ้แต่งกลอนเปล่าชื่อ "ความระยำ" ไว้ตั้งแต่ปี 1974 ว่า
 ความระยำมันก็ชิงชิงโกรชเคื่องเคื่องอยู่ในเมืองหลวง
 ทั้งวันกระทั่งทั้งคืน บางครั้งมันก็เดินออกนอกเมืองไป
 ก็แสดงอาการอย่างนั้นของมัน

²⁶จ้าง แซ่ตั้ง, ภาพพจน์ที่ผ่านมา. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญกิจ, 1974). หน้า 1974.

ที่ใคร่มีความทุกข์ยาก ทุกข์โศก
 ถ้าข้าวไม่ยาก หนากไม่แพง
 มันก็ไม่สบายใจ ไม่พอใจ
 นอกจากลูกเมีย และพวกมันเท่านั้น ที่มันยกเว้น
 "พวกกระยา ทำไม ไม่ทำให้ค้างแรม
 ให้เจริญกว่านี้ จับมันไปฆ่า ยิงเป้า พวกก่อกองร้าย"

พวกมันจะกระทำเช่นนี้
 เพื่อให้คนในประเทศ เห็นความบริสุทธิ์ของมัน
 มียู่วันหนึ่งคนแห่งแสงแดดก็ถือปืนขึ้นมา
 ค่อยๆ เปลาทรอก ไม่ได้ถือไปฆ่าใครทรอก
 แต่ช่วยชาวนาในประเทศ ฉายแสงแดด เพื่อให้ทองนา
 มีรวงข้าว ชูรวงงอกงาม

มียู่วันหนึ่ง คนแห่งแสงจันทร์ ก็ถือดาบขึ้นมาค้ำคาน
 เปลาทรอก ไม่ได้ถือดาบฆ่าใครทรอก
 แต่จะช่วยชาวบ้าน ชาวเมือง และชาวนา คนนอกเมือง
 ฟากฝัน ความชั่วร้ายให้หมกไปในกลางคืน

เพื่อให้กลางคืนหลับสบาย
 วันเวลาอย่างนี้จะมีกลางวันกลางคืนอย่างนี้เมื่อไหร่

.....

ชลธิรา กลัคคอยู่²⁷ ได้กล่าวถึงสัญลักษณ์ที่ใช้ในกลอนเปล่าว่าสัญลักษณ์
 "คนแห่งแสงแดด" และคน "คนแห่งแสงจันทร์" เป็นสัญลักษณ์ที่นำใคร่ครวญเป็นอย่างยิ่ง
 ความหมายแก่นำจะเป็นคนที่ทั้งอารมณ์ร้อนและอารมณ์เย็น คนที่เคียดแค้นด้วยความ

²⁷ชลธิรา กลัคคอยู่, วรรณคดีของปวงชน. หน้า 271.

รุนแรงและคนที่เคยแก้ปัญหาด้วยความสงบ ทั้งสองพวกนี้จะรวมกำลังขึ้นจับอาวุธ เพราะ
ทนความอยุติธรรมในสังคมไทยปัจจุบันไม่ได้เสียแล้ว

เสียง เสถียรสุต²⁸ ได้กล่าวถึงเรื่องสัญญาณ ไว้ในหนังสือประวัติวัฒนธรรม
จีน สรุปใจความสำคัญได้ดังนี้

สัญญาณ (โป๊ยก่าย) กษัตริย์ฮกซี้เป็นผู้สร้าง มีลักษณะเป็นเส้นยาว 1 เส้น
และเส้นสั้น 2 เส้น แล้วนำมาผสมกันเป็นสัญญาณของธรรมชาติต่าง ๆ เส้นยาวแทน
ความสว่าง ความแข็ง เพศชาย เส้นสั้น 2 เส้น แทนความมืด ความอ่อน เพศหญิง เมื่อ
นำเส้นเหล่านี้มาผสมกัน ก็จะได้เครื่องหมายของปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น ชีค ยาว ยาว ยาว
แทนฟ้า สั้น สั้น สั้น แทนดิน สั้น ยาว สั้น แทนน้ำ ฯลฯ เป็นต้น ตอนต้นใช้ในการเสี่ยง-
ทาย ต่อมาได้เพิ่มเติมอธิบายความหมายให้กว้างขวางขึ้น แม้จะคงใช้เสี่ยงทายอย่างเดิม
แต่ก็มีลักษณะเป็นปรัชญาด้วย ชาวจีนยังถือเป็นเครื่องขลัง ศักดิ์สิทธิ์ ใช้ขจัดภยันตราย
ภูติผีปีศาจได้ นิยมเขียนไว้บนแผ่นไม้ แล้วติดไว้ที่หน้าบ้านหรือคามปากตรอก เพื่อป้องกัน
ภัยพิบัติต่าง ๆ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน และการวิเคราะห์
เนื้อหาที่เรียน มีหลายระดับ แต่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องสัญญาณโดยตรงคือระดับอุดมศึกษา
ได้แก่

²⁸ล. เสถียรสุต (เสียง เสถียรสุต), ประวัติวัฒนธรรมจีน. (กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2516), หน้า 10.

งานวิจัยของ สุชาติ พงษ์พานิช²⁹ เรื่อง "วิเคราะห์หม้อศรรายในวรรณคดีไทย ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น" งานวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) ได้รวบรวมความรู้และวิเคราะห์เนื้อหาในวรรณคดี ซึ่งมีส่วนพากพิงไปถึงสัญลักษณ์หลายตอน ก็จะยกเนื้อหาเด่น ๆ บางตอนมาประกอบ เพื่อช่วยให้เข้าใจบทสรุปผลการวิจัยเรื่องนี้ได้ดียิ่งขึ้น โดยจะยกมาเป็นเรื่อง ๆ ดังนี้

ความหมายของสัญลักษณ์

สุชาติ พงษ์พานิช ได้ให้ความหมายและตัวอย่างสัญลักษณ์ไว้ดังนี้ "สัญลักษณ์ในวรรณคดี หมายถึงการนำเอาสิ่งที่เป็นรูปธรรมมาแทนสิ่งที่เป็นรูปธรรมด้วยกัน หรือแทนสิ่งที่เป็นนามธรรม (คือความคิด ความรู้สึก พฤติกรรม อารมณ์ หรือลักษณะบางประการของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง) เพื่อให้เกิดความคึกคักซึ่งกว้างขวาง หรือให้เข้าใจง่ายและแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น เพราะเรื่องราวพฤติกรรม หรือสิ่งที่เป็นนามธรรมเหล่านั้น บางครั้งยากที่จะแสดงออกอย่างตรงไปตรงมา เนื่องจากขัดต่อหลักศีลธรรม เช่น บทสังวาสของตัวละคร หรือบางครั้งการแสดงอย่างตรงไปตรงมาก็อาจจะยากแก่การเข้าใจ เช่น ในพระปฐมสมโพธิกถา ตอนที่เจ้าชายสิทธัตถะบำเพ็ญเพียรเพื่อให้สำเร็จพระโพธิญาณ ได้เกิดการต่อสู้ระหว่างคุณธรรมกับกิเลส กวีใช้พระยามารเป็นสัญลักษณ์แทนกิเลส ใช้แม่พระธรณีเป็นสัญลักษณ์แทนคุณธรรม ในรามเกียรติ์ ผู้แต่งได้กำหนดให้ฝ่ายพระรามเป็นสัญลักษณ์ของธรรม และฝ่ายทศกัณฐ์เป็นสัญลักษณ์ของอธรรม เพื่อแสดงให้เห็นว่า ธรรมย่อมชนะอธรรมเสมอ"³⁰

²⁹สุชาติ พงษ์พานิช, "วิเคราะห์หม้อศรรายในวรรณคดีไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 1991 - 2411)" (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2517).

³⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

ประเภทของสัญลักษณ์

สุชาติ พงษ์พานิช ได้กล่าวถึงประเภทของสัญลักษณ์ โดยอ้างถึงหนังสือทฤษฎีวรรณคดี (Theory of Literature) ของ Welleck and Warren ว่า "ในหนังสือทฤษฎีวรรณคดี (Theory of Literature) แบ่งสัญลักษณ์ออกเป็น 2 ประเภท³¹ แล้ว สุชาติ พงษ์พานิช ได้บอกประเภทพร้อมยกตัวอย่างประกอบดังนี้

1. สัญลักษณ์ตามแบบแผน (traditional symbols) หมายถึงสัญลักษณ์ที่ใคร่ส่วนใหญ่ใช้แทนสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะซ้ำ ๆ จนเป็นที่เข้าใจ ง่ายแก่การตีความหมาย เช่น พระอาทิตย์ตกเป็นสัญลักษณ์ของความตาย ความอับเฉา หรือการเสียชื่อเสียง เกียรติยศ สิ่งใด เสื่อ เป็นสัญลักษณ์ของความทุกข์ การเปียกเปียก ออานาจ การประหัตประหาร นกป่าเป็นสัญลักษณ์ของเสรีภาพ นกในกรงเป็นสัญลักษณ์ของความไม่มีอิสระ กอกลิสีเป็นสัญลักษณ์ของความบอบบาง ความบริสุทธิ์ใจ คอกกุนดาบเป็นสัญลักษณ์ของความรัก และความสวยงาม เป็นต้น

การใช้สัญลักษณ์ตามแบบแผนในวรรณคดีไทย ซึ่งสามารถนำมาเป็นตัวอย่างได้ก็คือ การใช้คอกไม้เป็นเครื่องหมายแทนเพศหญิง และแมลงภู่หรือแมลงผึ้งแทนเพศชาย ในบทอิศวรรบยั้งตัวอย่าง

กุ่มรินทร์ร่อนลงประจวบค
บคบังหึ่งแสงทินกร

ชมรสสุคนธ เกสร
ภมรรื่นเริงบันเทิงใจ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก :

อิเหนา

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 26-30.

กุมเรศร่อนเกล้าคลึงคั่น	ชรสเรณูจรัส
จรคทกบอนแบะบัว	
โกสมชุ่มชื่นชมชัว	ชรอกกลีบชรมัว
ภมรมาฆราวาศรีสลาย	

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
สรรพสิทธิ์กำหนด

หรือกวีใช้หนังสือเป็นสัญลักษณ์ของความสูงศักดิ์ ความคิงาม ความบริสุทธิ์ ใช้กาเป็น
เครื่องหมายแห่งความต่ำต้อย ชีวีเหว และความชั่วร้าย เป็นต้น ตัวอย่าง ชุนแผนบริภาษนาง
วันทอง เมื่อรู้ว่าชุนช่างโค่นางวันทองเป็นเมีย

เมื่อแรกเชื่อว่าเนื้อทับทิมแท้	มาแปร เป็นพลอยหงไปเสียไค้
ภาลวงว่าหงสีให้ปลงใจ	กลัวมิไค้คู้หงอนแถกอนมา
คิดว่าหงสีเราจึงหลงควยลายยอม	ชางแปลกล้อมทวงทีคีนักหนา
คังรักถิ่นมูจลินทรไมคลาคลา	ครันลับคาญหงสีคังโลกน

ชุนช่างชุนแผน

2. สัญลักษณ์ส่วนตัว (private symbols) หมายถึง สัญลักษณ์ที่กวีคนใดคนหนึ่ง
สมมติขึ้นแทนสิ่งที่ต้องการแสดง ใช้เป็นของตัวเองโดยเฉพาะไม่แพร่หลายเท่าสัญลักษณ์ตาม
แบบแผน เพราะฉะนั้นบางครั้งจึงยากที่จะเข้าใจว่า ผู้แต่งต้องการใช้สัญลักษณ์เพื่อแทนสิ่งใด

สัญลักษณ์ส่วนตัวเมื่อกวีใช้ซ้ำ ๆ หรือมีผู้อื่นนำไปใช้ตามแบบอย่างจนเป็นที่เข้าใจกัน
สัญลักษณ์นั้นก็ จะกลายมา เป็นสัญลักษณ์ตามแบบแผนสามารถตีความหมายได้ง่ายขึ้น

ในที่สุด สุชาติ พงษ์พานิช ได้สรุปผลการวิจัยไว้ว่า

"ผลจากการศึกษาค้นคว้าทำให้ประจักษ์ว่า กวีมีความรับผิดชอบในการสะท้อนสังขรณ์แห่งหนึ่งของชีวิตมนุษย์ทุกคนนาม คือ เรื่องเพศและการประเวณี โดยแสดงได้อย่างมีศิลปะแบบเนียน และงดงาม กวีใช้วิธีการใช้สัญลักษณ์ที่สอดคล้องกับลักษณะของแต่ละเพศ เป็นเครื่องอุปมา

ในวรรณคดีไทยประเภทเล่าเรื่องนั้น มักมีบทสังขรณ์ปรากฏอยู่เป็นส่วนใหญ่ และปรากฏมีเรื่อยมาแม้กระทั่งในวรรณกรรมปัจจุบัน จะมีเฉพาะบางเรื่องเท่านั้น เช่น สมุทโฆษ คำฉันท์ อนิรุทธคำฉันท์ ที่กวีแสดงออกในรูปของบทสังวาส บทสังขรณ์นั้นเป็นแต่เพียงผลความเพื่อประกอบสนับสนุนแนวความคิด (Theme) ของวรรณคดีแต่ละเรื่อง เพราะฉะนั้นจึงพบว่ากวีมักประพันธ์บทสังขรณ์ ในการกล่าวถึงการร่วมเพศครั้งแรกของตัวละครแต่ละคู่เสียเป็นส่วนใหญ่ จะมีกวีบางคนเท่านั้น เช่น เจ้าพระยาพระคลัง (หน) สุนทรภู่ เป็นต้น ที่มีกวีวิธีการประพันธ์ที่พิเศษออกไป ทั้งในด้านเนื้อหาสาระและสัญลักษณ์ที่นำมาใช้ ความสั้นยาวของบทสังขรณ์แต่ละบทจะให้รายละเอียดที่ต่างกันออกไป บทสังขรณ์บางบทอาจแสดงถึงความเป็นจริงในเรื่องกามคัณฑ์แต่เพียงอย่างเดียว บางบทก็เพิ่มมากขึ้น คือแนะให้เห็นถึงอวัยวะเพศ อารมณ์และพฤติกรรมทางเพศอีกด้วย นอกจากนี้การใช้สัญลักษณ์เป็นเครื่องเปรียบเทียบนั้น มีทั้งที่อยู่ในรูปของสัญลักษณ์นิยมล้วน ๆ และในรูปของสัญลักษณ์นิยมที่มีคำเปรียบนำ เนื้อความที่สั้นยาวของบทสังขรณ์ในวรรณคดีการละคร จะถูกปรับปรุงให้สั้นเข้า หรืออาจถูกคัดออกไปในนาฏกรรม เพราะการเผยแพร่ให้เห็นการร่วมเพศยอมปรากฏอยู่แล้วในขณะการแสดง"

กวีเหตุที่กวีจงใจกระทำเรื่องเพศและการประเวณีให้แบบเนียน ไพเราะด้วยลักษณะวรรณศิลป์ บทสังขรณ์จึงมีคุณค่าทางด้านสุนทรียะอย่างมาก แม้จะมีคนบางกลุ่มเห็นว่าบทสังขรณ์เป็นสิ่งลามกอนาจาร แต่ก็ยังมีคนอีกบางกลุ่มที่เห็นว่า บทสังขรณ์เป็นศิลปะอันมีคุณค่าควรแก่การศึกษาเพื่อประโยชน์ทางด้านวรรณศิลป์และเพศศึกษาสืบไป

ส่วนงานวิจัยระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (มัธยมศึกษาปีที่ 4 และ 5 เดิม) ซึ่งมี ส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้คือ

งานวิจัยของ จันทรวล พรหมมาส³² อันเป็นงานวิจัยเปรียบเทียบทักษะการ เขียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 แผนกวิทยาศาสตร์และแผนกศิลปะ ใน โรงเรียนรัฐบาล ในจังหวัดพระนคร จำนวน 1,000 คน ใช้แบบทดสอบแบบปรนัยที่สร้างขึ้นเป็นเครื่องมือ แบบทดสอบดังกล่าวมุ่งทดสอบทักษะการ เขียนคำต่าง ๆ ดังนี้

1. ไวยากรณ์
2. การสะกดคำ
3. การวางรูปสระ วรรณยุกต์ คำ
4. การใช้สระ วรรณยุกต์ คำ
5. การเว้นวรรคตอนและย่อหน้า
6. การใช้เครื่องหมายวรรคตอนบางอย่าง
7. ส่วนวนการเขียนภาษาไทย

ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนแผนกวิทยาศาสตร์มีทักษะในการ เขียนภาษาไทยดีกว่านักเรียนแผนกศิลปะแทบทุกด้าน ทักษะที่นักเรียนส่วนใหญ่บกพร่องมาก ได้แก่ คำ ไวยากรณ์คือ การเขียนคำสมาส คำประสม และคำที่มีอักษรควบ คำการสะกดตัว คำการ เว้นวรรคตอน การย่อหน้า และการใช้เครื่องหมายวรรคตอนบางอย่าง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

³²จันทรวล พรหมมาส, "การศึกษาเปรียบเทียบทักษะการ เขียนภาษาไทยของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 แผนกวิทยาศาสตร์กับแผนกศิลปะ (วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2511).

งานวิจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องอีกเรื่องหนึ่ง ได้แก่ งานวิจัยทางด้านการเรียนการสอน ในต่างประเทศ คือ งานวิจัยของ ยอร์จ โจเซฟ มัลคาฮี³³ (George Joseph Mulcahy) เขาได้ทดลองสอนเพื่อเปรียบเทียบวิธีสอนแบบเก่า (traditional methods) และวิธีสอนที่ใช้วิธีทางภาษาศาสตร์ (linguistic methods) วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ เพื่อเปรียบเทียบผลการสอนไวยากรณ์และการเขียน เรียงความตามแบบเก่า และการสอนโดยใช้วิธีทางภาษาศาสตร์

ประชากรที่ใช้ เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ซึ่งลงทะเบียนเรียนวิชาไวยากรณ์อังกฤษและ วิชาการเขียนเรียงความในภาคการศึกษาแรก ผู้วิจัยแบ่งตัวอย่างประชากรออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มทดลองจำนวน 40 คน สอนโดยวิธีทางภาษาศาสตร์และกลุ่มควบคุมจำนวน 36 คน ใช้วิธีสอนแบบเก่า ก่อนทดลองสอนผู้วิจัยได้ให้นิสิตทั้ง 2 กลุ่ม ทดสอบทดสอบ ความรู้ทางภาษา Form A. เมื่อสิ้นภาคการศึกษาแรก หลังจากทดลองสอนแล้วผู้วิจัยได้ วัตถุประสงค์นักศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม โดยใช้แบบทดสอบความรู้ทางภาษา Form B. ส่วนการเขียน เรียงความนั้น ผู้วิจัยกำหนดให้นักศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม เขียนเรียงความ 7 เรื่องติดต่อกันไป ตลอดภาคการศึกษา เรียงความเรื่องแรกถือเป็น pre - test และเรียงความเรื่อง สุดท้ายถือเป็น post - test

ผลการวิจัยปรากฏว่า นักศึกษากลุ่มที่เรียนโดยวิธีทางภาษาศาสตร์ (linguistic methods) ได้คะแนนสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่เรียนโดยวิธีสอนแบบเก่า (traditional methods) อย่างมีนัยสำคัญทั้งวิชาไวยากรณ์และการเขียนเรียงความ

---

³³ George Joseph Mulcahy, "A Comparision of the Traditional Methods Approach and the Linguistic Methods Approach to the Teaching of English Grammar and Composition to College Freshman," Disertation Abstracts International, Vol.34 No.9 (March, 1974), p. 5487 - A.

เรื่องของสัญลักษณ์ (Symbol) มักจะกล่าวไว้ในตำราว่า "กัณฑ์การเขียนและวรรณคดีเป็นส่วนใหญ่" ตำราแต่ละเล่มมักจะกล่าวไว้คล้ายคลึงกันหรืออ้างอิงกันเสมอ ผู้วิจัยจึงเลือกมาเฉพาะส่วนที่ไม่ซ้ำกันเท่านั้น ปัญหาสำคัญประการหนึ่งคือเรื่องความหมายของสัญลักษณ์ ซึ่งมีผู้กล่าวไว้แตกต่างกันไปอย่างกว้างขวาง ผู้วิจัยจำเป็นต้องยกมากล่าวเฉพาะบางเล่ม ซึ่งมีเนื้อหาตรงกับแนวที่ผู้วิจัยกำหนดไว้เท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเชื่อว่าตำราและงานวิจัยที่กล่าวอ้างมานี้ คงจะเป็นตัวแทนของตำราและงานวิจัยอื่น ๆ ได้ดีพอควร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย